GENERALINĖS ADVOKATĖS ELEANOR SHARPSTON IŠVADA,

pateikta 2006 m. balandžio 4 d. [1]

1. Šiais dviem ieškiniais, pareikštais Portugalijai pagal EB 226 straipsnį, Komisija prašo pripažinti [2], kad Portugalija neteisingai įgyvendino 1992 m. lapkričio 19 d. Tarybos direktyvos 92/100/EEB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje (toliau – Direktyva) 2, 4 ir 5 (skaitomą kartu su 1 straipsniu) straipsnius [3].

Direktyva

2. Direktyva buvo priimta remiantis, *inter alia*, EB 95 straipsniu. Ja siekiama panaikinti valstybėse narėse autorių kūriniams ir gretutinių teisių [4] objektams nuomos bei panaudos srityje teikiamos teisinės apsaugos skirtumus [5]. Ja tik siekiama nustatyti, kad valstybės narės suteiktų nuomos ir panaudos teises tam tikroms teisių turėtojų grupėms, o gretutinių teisių apsaugos srityje tam tikroms teisių turėtojų grupėms nustatytų teisę fiksuoti [6], atgaminti, platinti, transliuoti ir teisę viešai skelbti [7]. Direktyvos I skyriuje, su kuriuo susijęs šis ieškinys, atsižvelgiant į pirmąjį iš šių tikslų, numatytos nuomos ir panaudos teisės.

1 — Originalo kalba: anglų.

2 — Byla C-53/05 susijusi su tariamu 5 straipsnio, skaitomo kartu su 1 straipsniu, pažeidimu; byla C-61/05 susijusi su tariamu 2 ir 4 straipsnių pažeidimu.

3 — OL L 346, p. 61.

4 — EB teisės kontekste autorių teisės apima autoriams, kompozitoriams, artistams ir kt. suteikiamas išimtines teises, o gretutinės teisės yra analogiškos teisės, suteikiamos atlikėjams (muzikantams, aktoriams ir pan.) ir verslininkams (leidėjams, filmų gamintojams ir pan.). Tačiau glaustumo sumetimais paprasčiausiai nurodysiu „autorių kūriniai", o ne direktyvoje vartojamą sudėtingesnę sąvoką, būtent „autorių kūriniai ir gretutinių teisių objektai", nes šis skirtumas nagrinėjamoje byloje nėra reikšmingas.

5 — 1 konstatuojamoji dalis.

6 — Šis netinkamas žodis, deja, esantis visuose EB autorių teisę derinančiuose teisės aktuose (o taip pat tarptautinėse konvencijose), reiškia ne ką kita kaip įrašyti.

7 — 11 konstatuojamoji dalis.

3. Direktyvos preambulėje yra šios konstatuojamosios dalys:

„(1) valstybių narių įstatymuose ir jų taikymo praktikoje autorių kūrinių ir gretutinių teisių objektų teisinė apsauga nuomos bei panaudos srityje skiriasi; kadangi dėl tokių skirtumų atsiranda prekybos apribojimų ir iškraipoma konkurencija, o tai neleidžia tinkamai funkcionuoti vidaus rinkai;

(2) tokie teisinės apsaugos skirtumai gali gerokai padidėti valstybėms narėms priimant naujus ir skirtingus įstatymus arba nevienodai vystantis tokius įstatymus interpretuojančiai nacionalinei precedentų teisei;

(3) dėl tos priežasties minėti skirtumai turėtų būti šalinami atsižvelgiant į Sutarties 8a straipsnyje nustatytą tikslą dėl vidaus sienų neturinčios erdvės įvedimo, kad pagal Sutarties 3 straipsnio f punktą būtų galima taikyti sistemą, apsaugančią bendrąją rinką nuo konkurencijos iškraipymo;

(4) autorių kūrinių nuoma ir panauda bei gretutinių teisių objektų apsauga tampa vis svarbesnė visų pirma autoriams, atlikėjams ir fonogramų gamintojams;

(Kadangi)

<...>

(7) kūrybinė bei mininė autorių ir atlikėjų veikla reikalauja atitinkamų pajamų, kaip pagrindo tolimesnei kūrybinei ir meninei veiklai, o investicijos, kurios visų pirma reikalingos fonogramų ir filmų kūrimui, yra itin didelės ir susijusios su rizika; kadangi tokių pajamų užtikrinimo galimybė gali būti efektyviai garantuota tik užtikrinant pakankamą atitinkamų teisių turėtojų teisinę apsaugą;

<...>

(15) būtina priimti susitarimus, užtikrinančius neatšaukiamą teisingą atlyginimą autoriams ir atlikėjams;

<...>

(17) nustatant teisingą atlyginimą būtina atsižvelgti į autorių bei atlikėjų indėlio į fonogramos ar filmo kūrimą reikšmingumą;

(18) taip pat būtina apsaugoti bent jau autorių teisę į viešą panaudą, numatant konkrečius susitarimus <...>".

4. 1 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad valstybės narės suteiktų teisę leisti arba uždrausti nuomoti ir teikti panaudai autorių kūrinių originalus ir kopijas, „kurie nurodyti 2 straipsnyje".

5. 1 straipsnio 2 dalyje „nuoma" apibrėžiama kaip „perdavimas naudoti tam tikram laikui, siekiant tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos". Šio straipsnio 3 dalyje „panauda" apibrėžta kaip „perdavimas tam tikram laikui neatlygintinai naudotis viešai prieinamose įstaigose, nesiekiant tiesioginės ar netiesioginės ekonominės ar komercinės naudos".

6. 2 straipsnio 1 dalyje numatyta:

„Išimtinė teisė leisti arba uždrausti nuomoti ir teikti panaudai:

— savo kūrinio originalą ir kopijas suteikiama autoriui,

— savo atlikimo įrašą suteikiama atlikėjui,

— savo fonogramą suteikiama jos gamintojui

ir

— savo filmo pirmojo įrašo originalą ir kopijas suteikiama jo gamintojui. Šioje direktyvoje filmo sąvoka apima kinematografinius arba audiovizualinius kūrinius arba vaizdus perteikiančius judesį, įgarsintus arba neįgarsintus."

7. 2 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad kinematografinio arba audiovizualinio kūrinio pagrindinis režisierius laikomas jo autoriumi arba vienu iš autorių.

8. 2 straipsnio 4 dalyje numatyta, kad 2 straipsnio 1 dalyje nurodytos teisės gali būti perduodamos, suteikiamos arba įgyjamos pagal sutartines licencijas.

9. Kiek tai reikšminga bylai, 4 straipsnyje numatyta:

„1. Jei autorius arba atlikėjas yra perdavęs arba suteikęs fonogramos arba filmo originalo ar kopijos nuomos teisę fonogramos ar filmo prodiuseriui, jis turi teisę gauti teisingą atlyginimą už nuomą.

2. Autoriai arba atlikėjai negali atsisakyti teisės į teisingą atlyginimą už nuomą.

<...>

4. Valstybės narės gali <...> numatyti, iš ko tokio atlyginimo galima pareikalauti arba jį atsiimti."

10. Kiek tai reikšminga bylai, 5 straipsnyje numatyta:

„1. Valstybės narės gali nukrypti nuo 1 straipsnyje numatytos išimtinės viešos panaudos teisės, jeigu atlyginimas už panaudą mokamas bent jau autoriams. Atsižvelgdamos į savus kultūros rėmimo tikslus, valstybės narės turi teisę pačios nustatyti tokio atlyginimo dydį.

<...>

3. Valstybės narės gali atleisti tam tikrų kategorijų įstaigas nuo (1 dalyje) nurodyto atlyginimo mokėjimo."

11. Direktyvos 15 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad valstybės narės direktyvą įgyvendintų ne vėliau kaip iki 1994 m. liepos 1 dienos.

Atitinkami nacionalinės teisės aktai	
	15. 6 straipsnio 3 dalyje numatyta:
12. Portugalija siekė įgyvendinti direktyvą 1997 m. lapkričio 27 d. Įstatyminiu dekretu Nr. 332/97.	„Šio straipsnio nuostatos netaikomas viešosioms bibliotekoms, mokyklų ir universitetų bibliotekoms, muziejams, viešiesiems archyvams, visuomeniniams fondams ir privačioms pelno nesiekiančioms organizacijoms.“
13. Šio įstatyminio dekreto 5 straipsnyje numatyta:	
	16. Pagal 7 straipsnio 2 dalį nuomos teisė ir panaudos teisė suteikiama:
„1. Kai autorius perduoda arba suteikia fonogramos, videogramos ar kitos filmo originalo ar kopijos nuomos teisę fonogramų ar filmų gamintojui, jam pripažįstama neperleidžiama teisė gauti teisingą atlyginimą už nuomą.	„— <...> atlikėjui, kiek tai susiję su jo atlikimo įrašu;
2. 1 dalyje atlyginimą, kuris, nesant susitarimo, nustatomas per arbitražą ir pagal įstatymą, turi mokėti gamintojas.“	— <...> fonogramų ar videogramų gamintojui, kiek tai susiję su jo fonogramomis ar videogramomis; ir
14. 6 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad autorius turi teisę į atlyginimą už jo kūrinių originalų ar kopijų viešą panaudą.	— <...> filmo pirmojo įrašo gamintojui, kiek tai susiję su šio filmo originalu ir kopijomis.“

17. 7 straipsnio 4 dalyje „filmas" apibrėžiamas kaip „kinematografinis, audiovizualinis kūrinys ir vaizdai, perteikiantys judesį, įgarsinti arba neįgarsinti".

Byla C-61/05: tariamas 2 straipsnio pažeidimas

18. Komisija nurodo, kad pagal Įstatyminio dekreto Nr. 332/97 7 straipsnį filmo pirmojo įrašo gamintojas negali visais atvejais leisti ar drausti nuomoti jo filmo kopijas, įskaitant tokio filmo videogramas ar DVD įrašus; jis tikrai neturi šios direktyvos 2 straipsnio 1 dalyje [8] reikalaujamos išimtinės teisės.

19. Portugalija tvirtina, kad 2 straipsnio 1 dalyje esantis sąrašas nėra baigtinis, o filmo pirmojo įrašo gamintojas dėl nelabai tikslaus šioje nuostatoje esančios sąvokos „filmas" apibrėžimo pats gali būti filmo kopijų gamintoju, taip pat gali suteikti teises į originalą ir kopijas ar vien tik kopijas kitam asmeniui – videogramos gamintojui. Portugalijos teisė videogramų gamintojus vertina taip pat kaip fonogramų gamintojus.

20. Mano nuomone, Komisijos ieškinys tiek, kiek jis susijęs su tariamu direktyvos 2 straipsnio pažeidimu, yra pagrįstas.

21. Pirma, nors ir pritarčiau, kad direktyvos 2 straipsnio 1 dalyje pateiktas sąrašas nebūtinai yra visiškai baigtinis, tačiau tai nereiškia, kad valstybė narė į jį gali įtraukti kokią nors teisių turėtojų kategoriją. Teisingumo Teismas sprendime *Warner Brothers* [9] nurodė, kad teisė uždrausti videogramų nuomą gali daryti įtaką šių vaizdo kasečių prekybai valstybėje narėje ir netiesiogiai paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą šiomis prekėmis. Iš preambulės matyti, kad direktyvos tikslas – panaikinti skirtumus dėl autorių kūrinių teisinės apsaugos nuomos bei panaudos srityje, siekiant sumažinti prekybos apribojimus ir konkurencijos iškraipymus.

8 — Komisija taip pat nurodo Portugalijos autorių teisių ir gretutinių teisių kodekso 176 straipsnio 3 dalyje esančias „videogramos" ir „videogramos gamintojo" sąvokas. Tačiau atrodo, kad ši nuostata analizei niekuo nepadeda, todėl siūlyčiau jos nenagrinėti.

9 — 1988 m. gegužės 17 d. Sprendimas *Warner Brothers Inc. ir kt. prieš Erik Viuff Christiansen*, C-158/86, Rink. p. 2605, 10 punktas.

Toks tikslas akivaizdžiai būtų nepasiektas, jei atskiros valstybės narės galėtų laisvai suteikti teisę įvairioms asmenų kategorijoms kontroliuoti videogramų nuomą.

22. Be to, toks išaiškinimas atitinka „travaux préparatoires". Pirmojo pasiūlymo dėl direktyvos aiškinamajame memorandume [10] nurodyta, kad nors 2 straipsnio 1 dalis (kuri per visą teisės aktų priėmimo procedūrą išliko iš esmės nepakitusi) „apima visas pagrindines teisių turėtojų, kurių kūriniai ir saugomas objektas yra nuomojami ir teikiami panaudai, grupes", jos redakcija „netrukdo tam, kad valstybės narės suteiktų nuomos ir panaudos teises ir kitoms gretutinių teisių turėtojų grupėms, pavyzdžiui, teisės į paprastas fotografijas turėtojams" [11]. Tačiau Komisija pridūrė, kad „tokie atvejai, kiek jie susiję su nuoma ir panauda, ekonominiu požiūriu nėra reikšmingi ir todėl jie nekelia grėsmės teisės aktų derinimui" [12]. Akivaizdu, kad videogramų nuomos atveju taip nėra. Aiškinamajame memorandume dėl 2 straipsnio 1 dalies taip pat nurodyta [13], kad „(numatant tik „pirmąjį įrašą") apsauga neteikiama filmų paprastų kopijų gamintojams; pavyzdžiui, tai taikoma kino filmų kopijoms, kurios pritaikytos platinti vaizdo kasetėse".

23. Antra, 2 straipsnio 1 dalis aiškiai suteikia gamintojui išimtinę teisę kontroliuoti savo filmo pirmojo įrašo originalo ir kopijų nuomą. Jei teisė kontroliuoti videogramos nuomą būtų suteikta šio filmo videogramos gamintojui, tai filmo gamintojo teisė akivaizdžiai būtų neišimtinė.

24. Trečia, jeigu Portugalija suteikė teisę videogramų gamintojams, dėl to nebūtinai į direktyvos 2 straipsnio 1 dalyje esantį sąrašą „paprasčiausiai" įtraukiama papildoma teisių turėtojų kategorija. Priešingai, suteiktos teisės susiaurina ir, iš tiesų, pažeidžia specifines 2 straipsnio 1 dalyje numatytas išimtines teises.

25. Ketvirta, iš preambulės (kurioje, būtų galima pridurti, aiškiai pastebima, jog videogramų gamintojai, kitaip nei autoriai, atlikė-

10 — 1991 m. sausio 24 d. pasiūlymas dėl Tarybos direktyvos dėl nuomos teisės, panaudos teisės ir tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, KOM(90) 586 (galutinis).

11 — 2.1.3. ir 2.1.4. punktai.

12 — 2.1.4. punktas. J. Reinbothe ir S. von Lewinski. „The EC Directive on Rental and Lending Rights and on Piracy", 1993, mano, jog iš esmės 2 straipsnio 1 dalyje esantis sąrašas *yra* baigtinis, tačiau pažymi, kad „atrodo, jog Komisija ir valstybės narės vienodai suprato, kad direktyva nesiekiama panaikinti tam tikrų teisių turėtojų grupių turimų teisių, kiek tai susiję su esamomis viešos panaudos teisių schemomis ir ypač tais atvejais, kurie ekonominiu požiūriu nėra reikšmingi. Todėl esamos fotografų, mokslinių redaktorių ir leidėjų gretutinės teises dėl panaudos toliau gali būti pripažįstamos" (p. 50).

13 — 2.1.2.2. punkte. Taip pat žr. 12 išnašoje minėtus J. Reinbothe ir S. von Lewinski, p. 48–50.

jai, fonogramų gamintojai ir filmų gamintojai, neminimi [14]) matyti, jog fonogramų ir filmų gamintojų panaudos teisių apsauga turi užtikrinti, kad atsipirks itin didelės ir su rizika susijusios investicijos [15]. Prielaida, kad videogramų gamyba reikalauja kokių nors tokių „itin didelių ir su rizika susijusių" investicijų, nekeliama.

26. Priešingai, Teisingumo Teismas jau pripažino, kad „įrašai gali būti kopijuojami labai supaprastintai" [16]. Nors ši išvada buvo padaryta apie garso įrašus, ji taip pat tinka vaizdo įrašams.

14 — Jie taip pat nepaminėti Sutarties dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba, išdėstytos Pasaulio prekybos organizacijos steigimo sutarties 1C priede, 14 straipsnyje (Europos bendrijos vardu ta dalimi, kuri priklauso jos kompetencijai, patvirtinta 1994 m. gruodžio 22 d. Tarybos sprendimu 94/800/EB dėl daugiašalių derybų Urugvajaus raunde (1986–1994) priimtų susitarimų patvirtinimo Europos bendrijos vardu jos kompetencijai priklausančių klausimų atžvilgiu (OL L 336, p. 1) (toliau – TRIPS sutartis), kuris vadinasi „Atlikėjų, fonogramų (garso įrašų) gamintojų ir transliuojančių organizacijų apsauga", ar 2001 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2001/29/EB dėl autorių teisių ir gretutinių teisių informacinėje visuomenėje tam tikrų aspektų suderinimo (OL L 167, p. 10), kuri reikalauja, kad valstybės narės nustatytų išimtinę teisę leisti arba uždrausti atgaminti penkioms teisių turėtojų kategorijoms: pirmosios keturios atkartoja Direktyvos 92/100 2 straipsnio 1 dalyje esantį sąrašą, o penktoji susijusi su transliuojančiosiomis organizacijomis.

15 — Taip pat žr. 1998 m. balandžio 28 d. Sprendimą *Metronome Musik prieš Music Point Hokamp*, C-200/96, Rink. p. I-1953, ypač 24 ir 25 punktus.

16 — Sprendimo *Metronome Musik*, minėto 15 išnašoje, 24 punktas.

27. Todėl darau išvadą, kad Portugalija neįvykdė įsipareigojimų pagal direktyvos 2 straipsnį.

Byla C-61/05: tariamas 4 straipsnio pažeidimas

28. Komisija teigia, kad įtraukus videogramas į Įstatyminio dekreto Nr. 332/97 7 straipsnio 4 dalyje esančią „filmo" sąvoką, pagal įstatyminio dekreto 5 straipsnio 2 dalį videogramos gamintojas taip pat galėtų būti laikomas filmo gamintoju. Taigi ši sąvoka apima du asmenis ir todėl jiems abiem gali tekti mokėti atlyginimą už nuomą. Tai sukėlė painiavą, trukdančią Portugalijos atlikėjams gauti jiems priklausantį atlyginimą, nes jie nežino, kas yra jiems turintis mokėti „gamintojas". Priešingai, pagal direktyvą yra aišku, kad tokia pareiga tenka tik filmo pirmojo įrašo gamintojui.

29. Atsakydama Portugalija nurodo, kad iš esmės ir nesant priešingų įrodymų, filmo pirmojo įrašo gamintojas turi užtikrinti teisę į atlyginimą. Neaiškumas kyla ne tik dėl Portugalijos teisės aktų, bet ir dėl pačios direktyvos. 2 straipsnio 1 dalyje esanti

„filmo" sąvoka apima tiek kinematografinį kūrinį (ir suteikia teises pirmojo įrašo gamintojui), tiek videogramoje įrašytą kūrinį (ir suteikia teises šios videogramos gamintojui).

30. Jau buvo paaiškinta, kodėl, mano nuomone, 2 straipsnio 1 dalis negali būti aiškinama kaip leidžianti valstybėms narėms į šioje dalyje pateiktą teisių turėtojų kategorijų sąrašą įtraukti videogramų gamintojus.

31. 4 straipsniu siekiama užtikrinti, kad autoriai (pavyzdžiui, filmo režisierius (žr. direktyvos 2 straipsnio 2 dalį), romano, pagal kurį pastatytas filmas, autorius ar muzikinės temos kompozitorius) ir atlikėjai gautų naudos iš nuomos teisių, kurias jiems suteikia direktyva. Nesant aiškios nuostatos, dažnai to nepavyktų užtikrinti, nes autoriai ir atlikėjai paprastai savo teises suteikia filmo ar fonogramos gamintojui; iš tikrųjų, direktyvos 2 straipsnio 4 dalis tokius atvejus pripažįsta. Nemokant atlyginimo tokiais teisių suteikimo atvejais, nuomos teisė būtų nieko verta. Kadangi autoriai ir atlikėjai paprastai turi mažesnes galimybes derėtis dėl sutarčių nei filmo ar fonogramos gamintojai, jie ne visada gauna teisingą atlyginimą už savo teisių suteikimą. 4 straipsniu siekiama užtikrinti, kad jie gautų teisingą atlyginimą [17]. Iš straipsnio formuluotės aišku, kad jis skirtas tiems atvejams, kai filmo originalo ar kopijos nuomos teises suteikia filmo gamintojas.

32. Portugalija neginčija, kad jos priimti direktyvą įgyvendinantys teisės aktai yra dviprasmiški. Nors 4 straipsnio 4 dalis leidžia valstybėms narėms nustatyti, kas turi mokėti atlyginimą, pagal teisinio saugumo principą reikalaujama, kad būtų aišku, kam tenka ši pareiga. Mano nuomone, direktyvą įgyvendinantys teisės aktai nėra pakankamai tikslūs. Todėl manau, kad Portugalija neįvykdė įsipareigojimų pagal direktyvos 4 straipsnį.

Byla C-53/05: tariamas 5 straipsnio pažeidimas

33. Komisija teigia, kad pagal direktyvos 5 straipsnio 3 dalį valstybėms narėms leidžiama atleisti „tam tikrų" kategorijų įstaigas nuo atlyginimo, kurio mokėjimą kaip atlygį, nusprendus nukrypti nuo 1 straipsnyje suteiktos išimtinės panaudos teisės, visais kitais atvejais užtikrina 5 straipsnio 1 dalis, mokėjimo. Tačiau Įstatyminio dekreto Nr. 332/97

17 — Pasiūlymo, minėto 10 išnašoje, aiškinamojo memorandumo 3.1.1. punktas.

6 straipsnio 3 dalis nuo jo atleidžia visas viešąsias bibliotekas, mokyklų ir universitetų bibliotekas, muziejus, viešuosius archyvus, visuomeninius fondus ir privačias pelno nesiekiančias organizacijas. Taigi nukrypti leidžianti nuostata apima visas valstybės centrinės administracijos tarnybas, visas netiesioginei valstybės administracijai priklausančias organizacijas, pavyzdžiui, viešąsias įstaigas ir viešąsias asociacijas, taip pat visas vietos administracijos tarnybas ir įstaigas bei privatinės teisės reglamentuojamus juridinius asmenis, kurie atlieka viešąsias funkcijas, ir net privačias mokyklas ir universitetus bei visas privačias pelno nesiekiančias organizacijas. Į šį sąrašą įtrauktos visos įstaigos, kurios vykdo panaudą be užmokesčio, todėl į jį patenka visos įstaigos, susijusios su „panauda" 1 straipsnio 3 dalies prasme. Kai išimtimi atleidžiami visi, tai jau nebe išimtis, o pagrindinės pareigos panaikinimas. Dėl tokio direktyvos 5 straipsnio įgyvendinimo Portugalijoje nė viena viešosios panaudos įstaiga nėra įpareigota mokėti direktyvos 5 straipsnio 1 dalyje nustatytą atlyginimą. O tai pažeidžia direktyva suteikiamą išimtinę panaudos teisę ir apsaugą.

34. Manau, kad Komisijos ieškinys byloje C-53/05 yra pagrįstas. Mano nuomone, iš direktyvos tikslų ir 5 straipsnio 3 dalies schemos bei formuluotės aiškiai matyti, kad valstybė narė negali atleisti praktiškai visų kategorijų įstaigų, kurias nurodo ši nuostata.

35. Vienas pagrindinių direktyvos tikslų – užtikrinti, kad autoriai už kūrybinę veiklą gautų atitinkamas pajamas [18]. Siekiant šio tikslo, 5 straipsnio 1 dalyje reikalaujama, kad tais atvejais, kai valstybė narė nukrypo nuo autorių išimtinės teisės leisti arba uždrausti teikti panaudai, jiems vis vien būtų mokamas atlyginimas už jų kūrinių panaudą. Taigi, nors 5 straipsnio 1 dalis apibūdinama kaip nukrypti leidžianti nuostata, nuostata, nuo kurios nukrypsta 5 straipsnio 3 dalis, iš tikrųjų yra pagrindinis visos direktyvos reikalavimas – būtent, kad autoriams būtų atlyginta, – suderintas su direktyvos 1 ir 2 straipsniais.

36. Tikroji, nukrypti nuo tokio reikalavimo atlyginti leidžianti nuostata nustatyta 5 straipsnio 3 dalyje, pagal kurią valstybės narės gali atleisti tam tikrų kategorijų įstaigas nuo atlyginimo mokėjimo. Dėl šio pobūdžio ji turi būti aiškinama griežtai. 5 straipsnio 3 dalies formuluotė aiškiai nurodo, kad nuo minėtos pareigos gali būti atleistas tik ribotas įstaigų, kurioms tektų pareiga sumokėti atlyginimą pagal 5 straipsnio 1 dalį, kategorijų skaičius [19]. Tas pats pasakytina ir apie

18 — Žr. šios išvados 3 punkte išdėstytą 7 konstatuojamąją dalį.

19 — 5 straipsnio 3 dalis buvo įtraukta dėl dviejų valstybių narių pageidavimo išsaugoti galimybę atleisti mokymo įstaigų bibliotekas ir viešąsias bibliotekas nuo mokėjimų už viešos panaudos teisę: žr. 12 išnašoje minėtus J. Reinbothe ir S. von Lewinski, p. 82.

kitas direktyvos kalbines versijas, bent jau olandišką, prancūzišką, vokišką, itališką, portugališką ir ispanišką [20].

37. Tiesa, situacija nėra aiški, nes terminas „certain" gali reikšti „some but not all" , taip pat „clearly defined". Kažin, ar teisės akto nuostata, pagal kurią valstybės narės gali imtis specialių priemonių, siekiant „užkirsti kelią „tam tikriems" mokesčio vengimo ar piktnaudžiavimo atvejams", galėtų reikšti, kad valstybės narės negali sukliudyti visiems vengimo mokėti mokesčius atvejams [21].

38. Tačiau Teisingumo Teismas yra pažymėjęs, jog 5 straipsnio 3 dalį jis aiškina siaurai, ir nurodęs, kad „jei nagrinėjamoje valstybėje narėje dominuojančios aplinkybės neleidžia nustatyti kriterijų, kurie leistų tinkamai atskirti įstaigų kategorijas, pareigą mokėti minėtą atlyginimą reikia nustatyti visoms atitinkamoms įstaigoms" [22].

39. Pritarčiau Komisijai, kad tais atvejais, kai dėl išimties atleidžiami visi, kuriems kitu atveju tektų ši pareiga, tai jau nebe išimtis, o pagrindinės pareigos panaikinimas. Nagrinėjamoje byloje Portugalija neginčija, kad jos atleidimo taikymo sritis iš esmės sutampa su įstaigų, kurioms kitu atveju tektų pareiga mokėti atlyginimą, kategorijomis. Be to, ji pateikia keletą argumentų, kurie, jos nuomone, pateisina pasirinktą teisinį reguliavimą.

40. Pirmiausia Portugalija nurodo, kad direktyvos paskelbimo metu dauguma pasaulio valstybių nereguliavo panaudos, o įvairios galiojančios sutartys [23] taip pat to nereikalavo. 1988 m. Žaliojoje knygoje [24] Komisija nekėlė tikslo reguliuoti viešą panaudą.

41. Nėra aišku, ką Portugalija tuo nori pasakyti. 5 straipsnio 1 dalimi nukrypstama

20 — Atitinkamai „bepaalde categorieën", „certaines catégories", „bestimmte Kategorien", „alcune categorie", „determinadas categorias" ir „determinadas categorías".

21 — Žr. generalinio advokato F. G. Jacobs išvados byloje *Italittica*, C-144/94, Rink. p. 3653, 17 punktą.

22 — 2003 m. spalio 16 d. Sprendimas *Komisija prieš Belgiją*, C-433/02, Rink. p. I-12191, 20 punktas.

23 — 1886 m. rugsėjo 9 d. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos; 1961 m. spalio 26 d. Romos konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos; 1996 m. gruodžio 20 d. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos atlikimų ir fonogramų sutartis ir 1996 m. gruodžio 20 d. Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis bei 14 išnašoje minėta TRIPS sutartis.

24 — 1988 m. birželio 7 d. Žalioji knyga dėl autorių teisės ir technologijų iššūkio – autorių teisės klausimai, dėl kurių reikia imtis neatidėliotinų veiksmų (KOM(88) 172 (galutinis)).

nuo 2 straipsnio 1 dalyje autoriams suteiktos išimtinės teisės leisti arba uždrausti teikti panaudai. Ši išimtinė teisė jau buvo numatyta pirmame Komisijos pasiūlyme dėl direktyvos [25]. Iš tiesų, 1988 m. Žaliojoje knygoje minima, jog „buvo siūloma, <...> kad knygų viešos panaudos ar nuomos ir galimos autoriaus teisės gauti atlyginimą už tokį jo kūrinio naudojimą klausimą reikėtų spręsti Bendrijos lygmeniu" [26], nors praktiškai Komisija tuo metu nutarė, jog Bendrijai būtų netikslinga imtis veiksmų [27]. 1989 m. Komisijos komunikate [28] vėl buvo iškelta idėja sureguliuoti viešos panaudos teisę. Nors ir tuo metu Komisija nemanė, kad būtų tikslinga priimti teisę derinančius aktus, ji nurodė, jog „viešos panaudos teisių problema darosi vis aštresnė" ir ji stebės įvykius bei prireikus pateiks konkrečių pasiūlymų.

42. Todėl atrodo, kad nors tuo metu ir nebuvo jokio galiojančio ar numatomo reglamentavimo Bendrijoje (ar tarptautiniu lygmeniu [29]), nuo 1988 m. buvo viešai žinoma, jog tokie teisės aktai bus priimti ateityje. Taigi, pirmajame Komisijos pasiūlyme buvusios nuostatos dėl autorių išimtinės teisės teikti panaudai nebuvo netikėtos, kaip, atrodo, teigtų Portugalija.

43. Antra, Portugalija nurodo, kad vieša panauda lyg ir nėra tokia ekonomiškai reikšminga, kad ją reikėtų specialiai reguliuoti Bendrijos lygmeniu: rinka iš esmės yra nacionalinė ir ekonominiu požiūriu nereikšminga. Dėl kultūrinių ir ekonominių priežasčių ši sritis turėtų likti valstybių narių kompetencijoje.

44. Jei šiais tvirtinimais norima pareikšti, kad direktyva arba jos 5 straipsnis buvo priimti remiantis neteisingu teisiniu pagrindu ar pažeidžiant subsidiarumo principą, tai toks pareiškimas, be abejonių, negali būti svarstomas [30].

25 — Minėta 10 išnašoje.

26 — 4.4.4. punktas. Šių pasiūlymų ištakos, matyt, būtų 1977 metais („Bendrijos veiksmai kultūros srityje", Europos Bendrijų biuletenis, Priedas 6/77, 26 punktas) ir 1978 metais (A. Dietz. „Copyright Law in the European Community", 233 punktas): žr. 24 išnašoje minėtos Žaliosios knygos 4 skyriaus 19 išnašą.

27 — 4.4.10. punktas.

28 — 1989 m. rugpjūčio 3 d. „Knygos ir skaitymas: kultūrinis iššūkis Europai", KOM(89) 258 (galutinis), I.B.3. skirsnis.

29 — Nors 1991 m. sausio mėn. Pasaulinė intelektinės nuosavybės organizacija akivaizdžiai įtraukė išimtinę nuomos teisę ir galimą pasirinkti viešos panaudos teisę į tuo metu svarstytą pavyzdinių nuostatų autorių teisės srityje projektą: žr. 10 išnašoje minėto pradinio pasiūlymo dėl direktyvos aiškinamąjį memorandumą.

30 — Žr. EB 230 straipsnio penktąją dalį.

45. Kad ir kaip būtų, Portugalija, mano nuomone, nesugebėjo pagrįsti savo argumentų.

Taigi, jei būtų reguliuojama tik nuoma, o panauda – ne, kiltų pavojus, kad tokie teisės aktai <...> būtų neveiksmingi, nes praktiškai imtų ne nuomoti, o teikti panaudą. Be to, kitaip nei komerciniai nuomos punktai, viešosios bibliotekos dėl savo veiklos pobūdžio turi didesnės kultūrinės vertės kūrinių, todėl, reguliuojant vien tik nuomos teisę, būtų nepagrįstai neatsižvelgiama į tokių ypač vertingų kultūros prekių kūrėjų ekonominę padėtį ir apskritai tokias paslaugas šioje srityje. Todėl negalima visapusiškai sureguliuoti nuomos teisės, tuo pat metu nesprendžiant panaudos teisės klausimų.

46. Parengiamuosiuose darbuose („travaux préparatoires“ [31]) Komisija ekonominį viešos panaudos reguliavimo pagrindimą paaiškino taip:

„Toje srityje, kur nuomos punktų ir viešųjų bibliotekų veikla yra panaši, šios įstaigos tarpusavyje konkuruoja. Viešosios bibliotekos paprastai yra daug patrauklesnės dėl mažesnių mokėjimų už panaudą. Iš tiesų, šio šimtmečio pradžioje dėl viešųjų bibliotekų tinklo plėtros buvo uždaryta daugybė tuo metu veikusių komercinių knygų nuomos punktų. Kadangi viešosios bibliotekos vis dažniau panaudai teikia ne tik knygas, bet ir kitus literatūros bei meno kūrinius, ypač fonogramas ir videogramas, kurias iki šiol buvo galima gauti nuomos punktuose, negalima atmesti, kad su tokiais literatūros ir meno kūriniais nenutiks panašiai kaip su knygomis.

Be to, šiuo metu viešos panaudos teisė įtvirtinta tik keturiose valstybėse narėse ir todėl iškraipoma konkurencija tarp įvairių valstybių narių autorių ir gretutinių teisių turėtojų. Jiems turi būti suteikta galimybė visoje Bendrijoje vykdyti veiklą ir teikti paslaugas vienodomis sąlygomis. Be to, autoriams ir gretutinių teisių turėtojams turi būti sukurtos iš esmės panašios ekonominės ir socialinės sąlygos. Būtų nepriimtina, jei vienoje vidaus rinkos dalyje, pavyzdžiui, kurioje nors valstybėje narėje, autoriai ir

31 — 10 išnašoje minėto pradinio pasiūlymo dėl direktyvos aiškinamasis memorandumas.

gretutinių teisų turėtojai gautų atlyginimą už jų kūrinių ir pasiekimų naudojimą ir šitaip jiems būtų suteiktas tam tikras ekonominis pagrindas tolimesnei kūrybai, o kitose šios rinkos dalyse to nebūtų“ [32].

47. Man atrodo, kad šis įvertinimas suprantamai ir įtikinamai paaiškina, kodėl nenustačius viešos panaudos teisės ir nuomos teisės būtų paveikta vidaus rinka. Portugalija argumentuose nenurodė nieko tokio, kad reikėtų suabejoti šiuo aiškinimu.

48. Trečia, Portugalija tvirtina, kad reikalavimas mokėti atlyginimą už viešą panaudą būtų nepagrįstas, nes atitinkami teisių turėtojai jau yra gavę atitinkamą atlyginimą naudodamiesi savo atgaminimo ir platinimo teisėmis.

49. Tačiau šis argumentas pagrįstas klaidinga viešos panaudos teisės pobūdžio ir ja siekiamo tikslo samprata. Nors autoriai iš tiesų jau bus gavę pajamų jų atgaminimo ir platinimo teisių pagrindu, šios pajamos atspindės parduotas knygas, o ne knygas, kurios suteiktos panaudai [33]. Žinoma, tikrai ne visi asmenys, kurie pasiima knygas iš viešosios bibliotekos (ar jas ten skaito), pirktų kiekvieną knygą, jei nebūtų galimybės jų pasiimti; vis tik yra bendra tendencija [34]. Bet kuriuo atveju direktyvoje įtvirtintas aiškus politinis sprendimas suteikti tiek išimtinę panaudos teisę, tiek teisę į atlyginimą tais atvejais, kai valstybės narės nukrypsta nuo šios teisės.

50. Pagaliau Portugalija teigia, kad Komisija ir valstybės narės ypač karštai diskutavo dėl 5 straipsnio; priimta formuluotė, ypač 5 straipsnio 3 dalies, buvo kompromisas, kuriam būdingas neapibrėžtumas, netikslumas ir dviprasmiškumas.

51. Iš tiesų, galutinė 5 straipsnio formuluotė atspindi, kaip teigia ir Portugalija, valstybių narių skirtumus šioje srityje [35]. Tačiau tai nebūtinai reiškia, kad pati nuostata yra neaiški ir netiksli. Direktyvos 5 straipsnis tikrai keliose srityse palieka valstybėms

32 — 44 punktas.

33 — Aš pasitelkiau pavyzdį apie knygas, nors akivaizdu, kad viešosios panaudos teisė taip pat gali būti taikoma fonogramoms ir videogramoms, kurios yra atlikimų, taip pat filmų arba kitų audiovizualinių kūrinių kopijų įrašai (nors galbūt videogramos yra dažniau nuomojamos nei teikiamos panaudai).

34 — Pagal analogiją žr. pradinio pasiūlymo, minėto 10 išnašoje, aiškinamojo memorandumo 44 punktą, cituojamą šios išvados 46 punkte. Taip pat žr. 2002 m. rugsėjo 12 d. Komisijos ataskaitą Tarybai, Europos Parlamentui ir Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui dėl teisės į viešą panaudą Europos Sąjungoje, KOM(2002) 502 (galutinis), 2 skirsnis.

35 — Žr. 12 išnašoje minėtus J. Reinbothe ir S. von Lewinski, p. 77–82.

narėms teisę nuspręsti, ar taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, o nusprendus taikyti – ar ją taikyti knygoms, fonogramoms ir (ar) filmams, kaip nustatyti atlyginimą ir kas jį turėtų mokėti (pavyzdžiui, valstybė, atitinkama biblioteka, etc. ar kokia nors kita organizacija), kas administruos atlyginimo surinkimą ir išmokėjimą (pavyzdžiui, kolektyvinio teisių administravimo organizacijos), ar tam tikrų kategorijų įstaigas atleisti nuo atlyginimo mokėjimo, o nusprendus atleisti, kokios tai būtų kategorijos – bet tai jau kitas klausimas.

52. Man atrodo, kad dauguma, o gal ir visi Portugalijos keliami aspektai, kuriais grindžiama jos gynyba, praktiškai galėtų būti sprendžiami pasinaudojant diskrecijos teise, kurią atitinkamose srityse 5 straipsnis *palieka* valstybėms narėms. Tačiau ši teisė į diskreciją nėra tokia plati, kad būtų galima priimti nuostatas, apskritai atleidžiančias visas atitinkamas įstaigas nuo atlyginimo už viešą panaudą mokėjimo. Kaip minėta pirmiau[36], 5 straipsnio ir ypač jo 3 dalies prasmė yra aiški.

36 — Žr. šios išvados 34–38 punktus.

53. Todėl manau, kad Portugalija neįvykdė įsipareigojimų pagal direktyvos 5 straipsnį, skaitomą kartu su jos 1 straipsniu.

Baigiamasis komentaras

54. Baigti norėčiau komentaru dėl abiejose bylose Komisijos pateiktų rašytinių pastabų stiliaus. Abiejose bylose pateiktuose dubliukuose Komisija vartoja kalbą, mano nuomone, akivaizdžiai netinkamą institucijai, kuri kreipiasi į Teisingumo Teismą ir, iš esmės, į valstybę narę. Byloje C-53/05 Komisija nurodo, kad Portugalija negalėjo perskaityti direktyvos, ir kaltina ją piratavimu, išnaudojant autorius ir konfiskuojant jų intelektinę nuosavybę. Byloje C-61/05 Komisija kaltina Portugaliją įžūlumu ir „apgaudinėjimu" bei klausia, ar ji moka skaityti. Abiejuose dokumentuose Komisija naudoja apskritai sarkastišką ir pajuokiamą toną. Nesvarbu, dėl kokio pažeidimo būtų keliamas ieškinys, mano nuomone, tokia kalba ir tonas yra nepriimtini.

Išvada

55. Todėl Teisingumo Teismui siūlau:

— byloje C-53/05 pripažinti, kad Portugalija neįvykdė įsipareigojimų pagal 1992 m. lapkričio 19 d. Tarybos direktyvos 92/100/EEB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje 5 straipsnį, skaitomą kartu su šios jos 1 straipsniu,

— byloje C-61/05 pripažinti, kad Portugalija neįvykdė įsipareigojimų pagal 1992 m. lapkričio 19 d. Tarybos direktyvos 92/100/EEB dėl nuomos ir panaudos teisių bei tam tikrų teisių, gretutinių autorių teisėms, intelektinės nuosavybės srityje 2 ir 4 straipsnius,

— abiejose bylose priteisti iš Portugalijos bylinėjimosi išlaidas.